

THE REGIONAL ENVIRONMENTAL CENTER

UNDP | GEF
DANUBE
REGIONAL
PROJECT

**«Unapređenje pristupa informacijama i
učešća javnosti u donošenju odluka u oblasti okoline»**

**Pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka u
okviru upravljanja vodnim resursima**

Priručnik za javnost

Sarajevo, jun 2006

Ova publikacija je pripremljena u okviru Dunavskog regionalnog Projekta (DRP), komponenta 3.4 o “*Unapređenje pristupa informacijama i učešća javnosti u donošenju odluka u oblasti okoline*”, finansiranog od strane UNDP/GEF i implementiranog od strane konzorcija kojeg čine Regionalni centar za okoliš za Srednju i Istočnu Evropu (REC), New York University School of Law (NYU) i Resources for the Future (RFF).

Sadržaj

Uvod.....	3
1. Općenito o vodi.....	4
2. Vodni resursi u BiH	5
3. Upravljanje vodnim resursima u BiH	7
3.1. Vodosnabdijevanje stanovništva.....	7
3.2. Odvođenje gradskih otpadnih voda	7
3.3. Vodosnabdijevanje industrije i tretman industrijskih otpadnih voda	8
3.3.1. Vodosnabdijevanje industrije.....	8
3.3.2. Otpadne vode industrije	8
3.4. Odvodnjavanje i navodnjavanje.....	9
3.4.1. Odvodnjavanje	9
3.4.2. Navodnjavanje	9
3.5. Hidroenergetika.....	9
3.6. Zaštita od poplava i regulisanje režima voda.....	10
4. Značaj vode za život ljudi	10
4.1. Zagađenje vodnih resursa i uticaj na zdravlje.....	11
4.1.1. Mikrobiološko zagađenje vode	11
4.1.2. Hemijsko zagađenje vode	12
4.1.3. Dozvoljene koncentracije zagađivača u vodi.....	14
5. Učešće javnosti u procesu donošenja odluka u oblasti zaštite voda	14
5.1. Na koji način se ostvaruje učešće javnosti.....	17
5.2. Informacije koje se daju na traženje	17
5.3. Šta dalje?	18
5.4. Mediji - saveznici u borbi za zaštitu životne sredine	19
5.4.1. Kako napisati kvalitetnu vijest.....	19
5.4.2. Konferencija za novinare	19
5.5. Internet kao sredstvo pružanja informacija i poticanja učešća javnosti.....	20
6. Pristup informacijama i učešće javnosti u okviru upravljanja vodnim resursima	20
6.1. Pilot projekat na području Općine Lukavac, Bosna i Hercegovina	20
6.2. Iskustva iz Sjedinjenih Američkih Država	21
7. Zakonodavstvo i institucije odgovorne za upravljanje vodama u BiH	22
7.1. Zakonska regulativa i slobodni pristup informacijama.....	23

7.2.	Zakoni i propisi na snazi koji reguliraju pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka iz oblasti zaštite okoline i voda.....	23
7.3.	Institucije zadužene za upravljanje vodama u BiH.....	23
7.3.1.	Nadležne institucije i javna preduzeća.....	24
8.	Tumačenje pojmova i ključnih termina	24
9.	Reference	25

Uvod

Značaj vode je neprocjenjiv, jer je ona dio nas i bez nje ne možemo opstati. Po količinama tog prirodnog bogatstva naša država svrstava se u red bogatijih zemalja Evrope. Nažalost, svijest o njenom značaju i očuvanju je u velikoj mjeri narušena.

Veliki broj međunarodnih dokumenata promoviše sudjelovanje javnosti u upravljanju okolinom (Espoo konvencija, Aarhuška konvencija). Pored toga, Okvirna direktiva o vodama EU, navodi sudjelovanje javnosti kao ključan element u upravljanju vodama, velikim dijelom je uklopljena u novo zakonodavstvo o vodama u Bosni i Hercegovini. Međutim, zakoni propisuju informisanje i sudjelovanje javnosti, ali tijela javne vlasti to u praksi ili slabo ili uopšte ne primjenjuju.

Sudjelovanje javnosti je težak i dugotrajan proces, ali se dugoročno isplati jer javnost snosi odgovornost za odluke, lakše ih prihvaća, manje je nezadovoljstvo, a obostrana korist. Svaki pojedinac ima pravo na zdravu okolinu, te ima odgovornost, ličnu i društvenu, da štiti i poboljša stanje okoline na dobrobit sadašnjih i budućih generacija. Samo zajedničke akcije na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou mogu osigurati održivi razvoj.

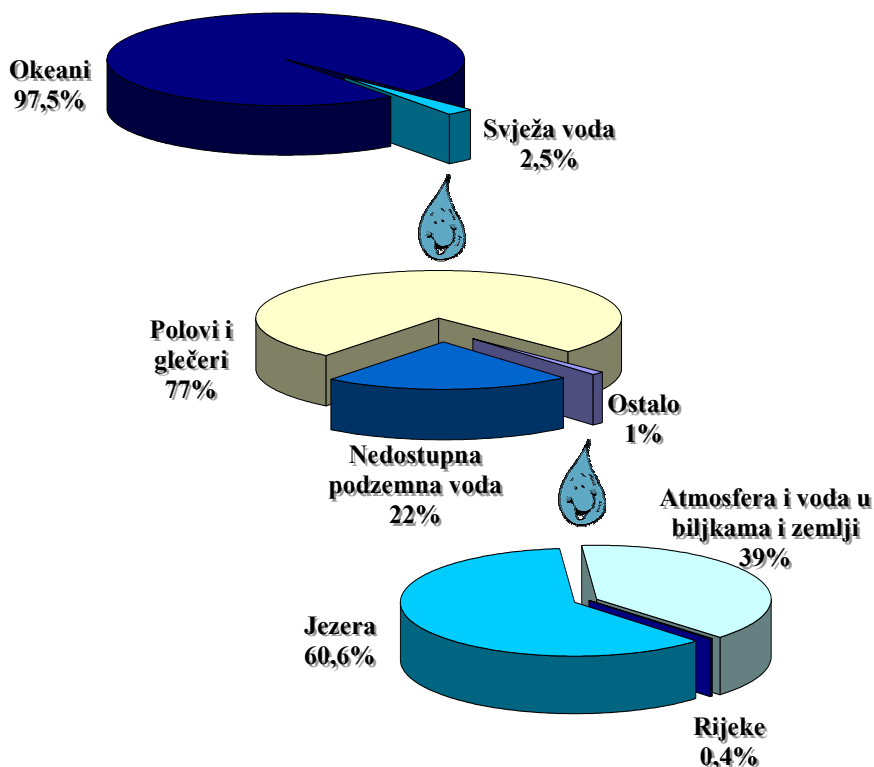
Upravo iz tog razloga je potrebno posvetiti što više pažnje edukaciji javnosti o vodama, kao i uključivanju javnosti u upravljanje vodama.

Ovaj priručnik je namijenjen svim građanima u Bosni i Hercegovini i njegov je cilj da se građani upoznaju sa problematikom upravljanja vodnim resursima u Bosni i Hercegovini, kao i da steknu osnovna saznanja na koji način oni mogu da se uključe u procese donošenja odluka vezanih za ovaj resurs.

1. Općenito o vodi

Voda je najrasprostranjenija tvar u prirodi i predstavlja osnovni uslov za opstanak svih živih bića na planeti. Oko tri četvrtine površine na Zemlji prekriveno je vodom i procjenjuje se da je ukupna količina vode na zemaljskoj kugli oko 1,4 milijarde km^3 ($1,4 \times 10^{21}$ litara). Kao najvrednija prirodna sirovina neophodna je za opstanak svih živih organizama, ali i za industrijski i tehnološki napredak čovječanstva.

Voda je dio našeg svakodnevnog života i ona ne poznaje granice. Iako je količina vode na zemaljskoj kugli znatna, voda dostupna za ljudsku upotrebu je u velikoj mjeri ograničena. Svježe vode predstavljaju manje od 2,5% od ukupne količine vode na zemaljskoj kugli. Od toga, skoro 80% se nalazi zaleđeno na polovima i ostalim zaleđenim površinama na zemlji (glečeri). Prema ovoj računici, tek 0,5% svježe vode na planeti se može koristiti za ljudsku upotrebu (Agencija za zaštitu okoliša/životne sredine, 1990. godina).

Nestašica vode jedan je od vodećih svjetskih problema. Resursi svježe vode u cijelom svijetu su ugroženi ne samo zbog prekomjernog korištenja i neodgovarajućeg upravljanja nego i zbog povećanog zagađenja okoline.

2. Vodni resursi u BiH

Riječni tokovi Bosne i Hercegovine pripadaju slivovima Crnog i Jadranskog mora. Od ukupne površine BiH koja iznosi 51.129 km², Crnomorskom, odnosno slivu rijeke Save pripada 38.719 km², dok slivu Jadranskog mora pripada 12.410 km².

U Crnomorski sliv, koji čini 75% područja Bosne i Hercegovine spadaju slivovi slijedećih rijeka:

- Neposredni sliv rijeke Save
- Une
- Vrbasa
- Bosne
- Drine,

dok u Jadranski sliv, koji zauzima 25% teritorija Bosne i Hercegovine spadaju slivovi rijeka:

- Neretve
- Trebišnjice
- Cetine
- Krke.

Kao što se može primijetiti, $\frac{3}{4}$ površine Bosne i Hercegovine pripada Crnomorskom slivu, a $\frac{1}{4}$ Jadranskom slivu. Prema podacima iz 1991. godine, u Crnomorskom slivu, u BiH je živjelo 4.012.266 stanovnika, a u Jadranskom slivu u BiH 515.360 stanovnika.

Sa druge strane, od ukupne količine vode koja otječe godišnje sa teritorija BiH (1.155 m³/s), 63% (722 m³/s) otječe rijekom Savom, a 37% (433 m³/s) prema Jadranskom moru.

Slivovi u Bosni i Hercegovini

Sliv	Specifični prosječni proticaji	
	Po površini sliva (litara u sekundi po km ²)	Po stanovniku (litara u sekundi po stanovniku)
Neposredni sliv Save u BiH	11,44	0,099
Una u BiH	26,29	0,387
Vrbaš	20,67	0,257
Bosna	15,59	0,089
Drina u BiH	17,13	0,293
Ukupno Crnomorski sliv	18,65	0,180
Neretva i Trebišnjica	39,76	0,921

Cetina	13,48	0,392
Ukupno sliva Jadranskog mora	34,89	0,840
Ukupno BiH	22,59	0,255

Najviše vode u BiH, kao što se može vidjeti iz tabele, ima u rijeci Neretvi (39,76 l/s/km²), dok je neposredni sliv rijeke Save u BiH najmanje vodan (11,44 l/s/km²). Analizirajući raspoložive količine voda u odnosu na broj stanovnika, najkritičnija situacija je u slivu rijeke Bosne (0,089 l/s/stanovniku). Naime, sliv rijeke Bosne zauzima 20% teritorije BiH na kome živi oko 40% od ukupnog broja stanovnika, dok sa tog područja otječe svega 14% ukupne količine vode. Potpuno drugačija situacija je na području slivova rijeka Neretve i Trebišnjice, gdje sa 20% teritorije BiH koju pokrivaju slivovi tih rijeka i gdje živi oko 10% od ukupnog broja stanovnika, otječe čak 35% ukupne količine vode. Na ostalim tokovima, odnosi su manje više ujednačeni. Sliv rijeke Bosne, pored toga što ima malu vodnost i specifično otjecanje po stanovniku, ima i najlošije karakteristike kvaliteta vode.

3. Upravljanje vodnim resursima u BiH

Upravljanje vodnim resursima se općenito dijeli na slijedeće oblasti:

- korištenje voda,
- zaštita od voda i
- zaštita voda.

Kako bi se upravljanje vodnim resursima što bolje približilo čitaocu, u nastavku teksta dat je kratak pregled stanja u pojedinim sektorima upravljanja vodama Bosne i Hercegovine.

3.1. Vodosnabdijevanje stanovništva

Na prostorima BiH, vodosnabdijevanje stanovništva putem javnih vodovoda datira još iz perioda Rimskog carstva. U značajnijem obimu, vodovodi datiraju iz tursko-osmanlijskog perioda, kada je polovinom XV stoljeća u Sarajevu izgrađen prvi javni vodovod, mnogo prije nego u drugim evropskim gradovima. Za vrijeme Austro-ugarske monarhije, izgrađen je za ono vrijeme niz modernih vodovoda sa objektima za prečišćavanje vode, od kojih su neki i danas u funkciji.

Prema dostupnim statističkim podacima samo 56% stanovništva je obuhvaćeno javnim vodovodima (u gradskim područjima je pokrivenost 94% od ukupnog broja stanovnika, dok je u seoskim područjima pokrivenost znatno manja i kreće se oko 35%).

Određeni broj javnih vodovoda u gradovima, a pogotovo u selima, u sušnim periodima godine nije u stanju zadovoljiti osnovne potrebe korisnika u količinama vode, a često ni u kvalitetu, zbog čega su gotovo redovne pojave redukcije vode, pa i zabrane njene upotrebe za piće. Jedan od uzročnika redukcije vode jesu i gubici u samim vodovodima (prema podacima Asocijacije vodovoda u Bosni i Hercegovini u pojedinim vodovodima gubici iznose i do 80% ukupnih količina zahvaćene vode). U tim uslovima, izuzetno je teško osigurati ravnomjernu raspodjelu raspoloživih količina vode svim potrošačima, te osigurati osnovne higijenske uslove.

Kao osnovni zadatak u cilju ostvarivanja preduslova za osiguravanje potreba u vodosnabdijevanju, postavlja se očuvanje i zaštita voda.

3.2. Odvođenje gradskih otpadnih voda

Djelatnost koja se bavi problematikom planiranja, projektovanja, građenja i korištenja objekata, uređaja i postrojenja za prijem, transport i prečišćavanje zagađenih voda, te njihovo ispuštanje u vodoprijemnik, ili naknadno korištenje, naziva se kanalizacija. Kanalizacija predstavlja dio tehničkog sistema, koji se nadovezuje na ljudsku potrebu za vodom u svakom segmentu života i

aktivnosti, a kojim se osigurava kvalitetno prikupljanje i odvođenje otpadnih voda, te njihovo prečišćavanje. I pored tijesne povezanosti vodosnabdijevanja i kanalizacije, razvoj kanalizacionih sistema u većini slučajeva zaostaje za razvojem vodovodnih sistema. To se prije svega odnosi na zemlje u razvoju. Prioritetno je rješavano vodosnabdijevanje naselja, a odvodnji i tretmanu otpadnih voda pristupalo se tek kada su problemi sanitarne zaštite naselja narasli toliko da se njihovo rješavanje nije moglo odlagati.

U Bosni i Hercegovini je, kao što je već navedeno, samo oko 56% ukupnog stanovništva obuhvaćeno javnim vodovodom (94% u gradovima i 35% u selima), a javnom kanalizacijom samo 35% (80% gradskog i 11% seoskog stanovništva).

Po ovim pokazateljima, Bosna i Hercegovina je bila na pretposljednem mjestu od svih republika i pokrajina u bivšoj Jugoslaviji. Još je veće zaostajanje u odnosu na druge evropske države (u Švicarskoj je obuhvaćenost populacije javnom kanalizacijom preko 95%).

Broj gradskih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u BiH je jako mali. Postrojenja koja su u pogonu se nalaze u Trebinju, Ljubuškom, Grudama, Gradačcu, Čelincu, Neumu i Srebreniku, dok su postrojenja u Sarajevu, Trnovu i Odžaku izgrađena, ali su van funkcije.

Ovdje je bitno naglasiti da ekonomski razvoj BiH od Drugog svjetskog rata nije pratio adekvatan razvoj korištenja i zaštite voda, odnosno voda nije tretirana kao ekonomska kategorija. Istraživanja su pokazala da je već 1978. godine, u cilju dovođenja kvaliteta riječnih voda u propisane granice u BiH, bilo je potrebno smanjiti količine otpada koji se unosi u rijeke za 81%.

3.3. Vodosnabdijevanje industrije i tretman industrijskih otpadnih voda

3.3.1. Vodosnabdijevanje industrije

Vodosnabdijevanje industrije obuhvata sve privredne djelatnosti, uključivo i potrebe za pitkom vodom radnika kod velikih industrijskih korisnika, tehnološke i rashladne vode, kao i industrijalizovane poljoprivrede.

Industrijski potrošači koriste vodu iz javnih i/ili vlastitih vodovoda. Prvi vid potrošnje često značajno utiče na raspoložive količine vode za ostale korisnike. Potrošnja industrije može biti tri i više puta veća od potrošnje stanovništva. Većina industrijskih korisnika u BiH je prije rata koristila vodu iz javnih vodovoda.

Ukupna količina vode svedena na stanovnika koji koristi vodu iz vodovodnog sistema, izračunata na bazi prijavljenih količina za vodovode općinskih centara u BiH, 1985. godine iznosila je 420 litra/stanovnik/dan. Struktura je bila slijedeća: domaćinstva 32% (134 l/stan/dan), privreda i ostala potrošnja 35% (147 l/stan/dan) i gubici vode 33% (139 l/stan/dan). Od toga u slivu rijeke Bosne se trošilo 70%, u slivu Vrbasa 13,5%, a na ostali dio BiH je otpadalo svega 16,5%. Obzirom na trenutno smanjene industrijske aktivnosti u odnosu na 1985. godinu, smanjene su i industrijske potrebe za vodom.

3.3.2. Otpadne vode industrije

Intenzivni proces industrijskog razvoja, prije svega karakteriše stalan porast potrošnje (odnosno korištenja) vode koja se u skoro istoj mjeri vraća u vodotoke, u okolinu, ali kvalitativno potpuno promijenjena. Ukupna proizvodnja industrijskih otpadnih voda u BiH je prije rata iznosila 24 m³/s. Najveće količine su nastajale u slivovima rijeke Bosne (18 m³/s), Vrbasa (2,6 m³/s), Drine (1,2 m³/s) i Une (1,1 m³/s). U slivu rijeke Bosne je veliki dio otpadnih voda otpadao na vodu zagađenu procesima hlađenja (Termoelektrane Kakanj i Tuzla, željezare Zenica, Vareš i Ilijaš, te hemijska industrija Lukavac).

Prva postrojenja za pročišćavanje industrijskih otpadnih voda počela su se graditi krajem 80-tih godina. Do tada je samo poneka metalna industrija imala procese za prečišćavanje. Istovremeno, ova industrija je bila i ostala jedan od najvećih zagađivača. Od ukupno 122 postrojenja, njih 79,

odnosno 65% pripadala su tipu finalnih tretmana (uklanjanje metala i cijanida iz voda sa jalovišta i biološki procesi). Ostali su imali različite vrste pred tretmana. Najveći broj ovih postrojenja izgrađen je u metaloprerađivačkoj industriji (57, odnosno 47% od ukupnog broja), od kojih je samo 27, odnosno 22% radilo sa zadovoljavajućim efektom.

Iako u BiH postoji značajan broj industrija koje ispuštaju velike količine otpadnih voda zagađenih organskom, biološki razgradljivom materijom, karakterističan je mali broj postrojenja za biološko prečišćavanje.

Činjenica da trenutno industrija radi sa drastično smanjenim kapacitetima, jedini je razlog popravljivanja stanja kvaliteta vodotoka. Prilikom ponovnog pokretanja procesa industrijske proizvodnje u BiH potrebno će biti posvetiti veliku pažnju zaštiti vodnih resursa. Prva mjera koja mora da se sprovede je uspostavljanje nadzora na svim ispuštima industrijskih otpadnih voda u okolinu. Razvoj i upravljanje vodosnabdijevanjem industrije i tretmanom industrijskih otpadnih voda, mora se posmatrati u okviru sveobuhvatnog razvoja i upravljanja vodama zasnovanog na zajedničkom učešću svih korisnika, planera i kreatora politike na svim nivoima, ali i sa usvajanjem odluka na najnižem odgovarajućem nivou. U ovom procesu, važnu ulogu treba da ima i šira javnost.

3.4. Odvodnjavanje i navodnjavanje

3.4.1. Odvodnjavanje

Odvodnjavanje poljoprivrednih zemljišta je skup odgovarajućih radova i mjera, kojima se otklanja višak vode sa ciljem da se reguliše i poboljša vodni režim u tlu.

Kod nas (donekle sa izuzetkom Hercegovine) hidrotehničke melioracije nemaju neku dužu tradiciju-počeci datiraju sa kraja 19 vijeka.

3.4.2. Navodnjavanje

Navodnjavanje predstavlja vještačko dovodenje vode na poljoprivredno zemljište u cilju zadovoljenja potreba biljaka za vodom, tj. da bi se konstantno osigurali visoki prinosi poljoprivrednih kultura.

Problem koji u posljednje vrijeme postaje sve izraženiji je zagađenje zemljišta i vodnih resursa do kojeg dolazi zbog nestručne i neracionalne upotrebe gnojiva.

Nedostatak ili manjak vode izaziva sušne efekte i smanjuje ili sasvim uništava prinose kultura. Najveći manjkovi su na području Hercegovine, Posavine i Semberije. U svijetu se pridaje velika važnost navodnjavanju (265 miliona ha, 18% od ukupne obradive površine), a u BiH tradicija postoji jedino u dijelu Hercegovine (Gatačko polje, Ljubuško-Vitinsko polje). Do 1990. godine je navodnjavanjem bilo obuhvaćeno oko 11.600 ha, od čega je lokalnim navodnjavanjem van sistema bilo pokriveno oko 3.580 ha, a sistemima oko 8.080 ha. Kada se ima u vidu da je raspoloživi fond oranica u BiH oko 1.060.000 ha, od čega 600.000 ha predstavlja najkvalitetnije zemljište, može se zaključiti da je navodnjavanjem obuhvaćeno manje od 2% obradivog zemljišta.

3.5. Hidroenergetika

Proračuni i procjene raspoloživog hidroenergetskog potencijala u svijetu kreću se između 3.750 GW i 5.600 GW. Od toga se u Evropi nalazi oko 5% potencijala. Kako je u različitim zemljama cijena izgradnje termo i atomskih centrala rasla, povećavao se procenat iskorištavanja vodnih snaga. U zadnjim decenijama taj procenat se kreće i preko 80% tehnički iskoristivog resursa (Francuska 96%, Švicarska 91%, Njemačka 82%, Švedska 70%, Austrija 65%, Italija 64%, Norveška 63%). Međutim u ovim zemljama koje su u velikoj mjeri iskoristile sav hidroenergetski potencijal, postepeno opada udio hidroenergije u pokrivanju ukupne potrošnje. Izvori hidroenergije su ograničeni, pa ne mogu zadovoljiti potrebe, tako da glavnu ulogu preuzimaju

ostali izvori energije (ugalj, nafta, prirodni gas, nuklearna energija, vjetar). Prema podacima iz *Okvirne vodoprivredne osnove Bosne i Hercegovine iz 1994. godine*, BiH raspolaže sa potencijalom od 6.126 MW. Sa ovim potencijalom BiH zauzima relativno visoko, osmo mjesto u Evropi, tako da uz korištenje termo energije, može zadovoljiti sve buduće potrebe za električnom energijom.

Sadašnji procenat iskorištenja potencijala u BiH iznosi oko 38%.

Korištenje hidroenergetskog potencijala u BiH počinje 1899. godine kada je izgrađena prva hidroelektrana (HE) "Elektrobosna" na rijeci Plivi snage 7 MW, tada najveća u Evropi. Do 1917. godine izgrađeno je nekoliko malih hidroelektrana (MHE) i to Plava voda Travnik, Kanal Una Bihać, Krušnica Bosanska Krupa i Hrid Sarajevo, koje su uz manje termoelektrane zadovoljavale tadašnje potrebe.

U periodu između I i II svjetskog rata do 1939. godine, izgrađene su HE Fojnica, Ljuta Konjic, Bugojno i druge. Intenzivnija izgradnja HE počinje nakon II svjetskog rata. Dinamika izgradnje bila je u zavisnosti od porasta potrošnje i finansijskih mogućnosti. Zaključno sa 1991. godinom izgrađeno je 26 HE uključujući i 11 MHE (do 10 MW), ukupne snage 2.377 MW i godišnjeg kapaciteta proizvodnje 8.900 GWh. Izgrađenost HE po slivovima je raznolika i kreće se od 0%, neposredni sliv Save, do 65%, sliv rijeke Trebišnjice. Za male HE procent je mnogo niži i kreće se od 0% do 17%.

Kao što se može vidjeti, procenat iskorištenja hidropotencijala u BiH je manji u odnosu na neke Evropske zemlje, međutim problemi u daljnjem razvoju korištenja vodnih snaga u BiH su višestruki. Da bi se izgradnja HE intenzivirala, potrebno je riješiti niz problema kao što su: zakonska regulativa prostornog uređenja, koncesije, vlasništva, izrada odgovarajuće energetske strategije, ugovaranje raspodjele potencijala na graničnim vodotocima, rješavanje pitanja zainteresovanosti općina za njihovu izgradnju, posebno za višenamjenske objekte.

Problemi se moraju rješavati tako da zadovoljavaju sve zainteresovane strane, tj. pružaju rješenje u okvirima održivog razvoja

3.6. Zaštita od poplava i regulisanje režima voda

Intenzivne oborine u vrlo kratkom vremenskom periodu su osobine više područja u BiH. U nekim regionima više od 50% ukupne količine oticanja dešava se u toku jednog do dva mjeseca. Kratke intenzivne oborine se javljaju posebno u slivnom području Jadranskog mora. Neravnomjeran raspored oborina zajedno sa nepovoljnim prirodnim uslovima, dovodi do naglog oticanja velikih voda ka dolinama. Mnogi riječni tokovi nisu dovoljno razvijeni da prime ovu vodu, uslijed čega dolazi do čestog plavljenja manjih ili većih oblasti u riječnim dolinama. Trajanje poplava i štetnog uticaja velikih voda su različiti i izraženiji su uz velike vodotoke. Raznolikost pojedinih regija zahtijeva primjenu posebnih strategija u zaštiti od poplava. Istorijske poplave u Posavini, uglavnom su nastajale poplavnim vodama Save, Une i Vrbasa (srednja Sava) i Save i Bosne (donja Sava). Poplave u Semberiji i Mačvi, rezultat su istovremene pojave velikih voda Drine i Save. Najveći sistem za zaštitu od poplava je u dolini rijeke Save, međutim zbog neodržavanja o posljednjih 15 godina ovaj sistem je u velikoj mjeri ugrožen.

4. Značaj vode za život ljudi

Voda predstavlja jedan od osnovnih uvjeta opstanka i života čovjeka na Zemlji. Voda čini oko 60% organizma odraslog muškarca, a kod žena oko 55%, dok je kod novorođenčadi taj procenat iznosi oko 90% vode. Zavisno od klimatskih uvjeta potrebe organizma za vodom su od 3-12 l/dan. Prestanak unosa vode dovodi mnogo brže do smrti nego neunošenje hrane, naime, već poslije nekoliko dana, pošto organizam izgubi 10-20% od cjelokupnog volumena svoje tekućine dolazi do velikih zdravstvenih problema.

Pri manjim gubicima vode u organizmu čovjeka javljaju se smetnje (glavobolja, manjak koncentracije, poremećaj mentalnih funkcija, smetnje u radu bubrega, probavnog sustava i srca). Smanjenim unosom tekućine smanjuje se volumen krvi koja hrani srce, mozak, mišiće i ostale organe i tkiva, pa su oni manje sposobni obavljati svoje normalne funkcije.

Voda ima i veliki higijenski značaj. Ukoliko su za zadovoljenje higijenskih i drugih životnih potreba stanovništvu dostupne dovoljne količine zdrave i higijenski ispravne vode utoliko je lakše održavanje lične i opće higijene, što se direktno ili indirektno odražava i na zdravstveno stanje stanovništva. Svoju osnovnu higijensku ulogu voda može ispuniti ako je ima u dovoljnim količinama, ako svojim fizičkim, hemijskim i mikrobiološkim svojstvima ne utiče nepovoljno na zdravlje.

Korištenje vode za odmor i rekreaciju je također jako značajno i iz tog razloga je potrebno da kvaliteta vode koja se koristi u ove svrhe (rijeke, jezera) bude ispravna.

4.1. Zagađenje vodnih resursa i uticaj na zdravlje

Postoji veliki broj materijala koji štete kvaliteti voda. Zagađivači mogu biti organskog porijekla (naftni derivati, deterdženti i pesticidi), zatim teški metali i druga neorganska jedinjenja. Pored toga, velike količine lako razgradljivih materija i nutrijenata (koji se nalaze u đubrivima i deterdžentima) u velikoj mjeri ugrožavaju vodna bogatstva i narušavaju prirodnu ravnotežu u rijekama i jezerima. Poljoprivredni i industrijski sektor predstavljaju velike zagađivače, ali sa druge strane i zagađenje iz domaćinstava u velikoj mjeri zagađuje vodne tokove i što je veoma nepovoljno, podzemnu vodu, koja se koristi za piće.

Povećanje potrošnje vode zbog povećanog standarda ljudi, urbanizacije i industrijalizacije, dovela je do povećanja količine otpadnih voda koje se ispuštaju u prirodne vodne sisteme, kao najčešće prijemnike otpadnih voda, koji ne mogu prihvatiti zagađenje bez ozbiljnijih posljedica na poremećaj prirodne ravnoteže, što za posledicu ima intenzivno zagađenje vodnih resursa i gubitak kvalitetne vode.

Populacija stanovništva u posljednjih 100 godina je povećana za 2,5 puta, a potrošnja vode za 6 puta, najviše zbog navodnjavanja, ali i industrije. Devedesetih godina prošlog stoljeća je procijenjeno da 1/3 ljudske populacije živi u zemljama sa nedostatkom vode, a do 2025. godine će taj broj narasti na 2/3.

Zagađenje vodnog bogatstva u velikoj mjeri dolazi od materija koje su proizvod ljudskih aktivnosti. Generalno, prisustvo ovih materija i njihovog hemijskog sastava onemogućava odgovarajuće funkcionisanje prirodnih procesa i dovodi do negativnih efekata na okoliš i zdravlje.

4.1.1. Mikrobiološko zagađenje vode

Voda može biti zagađena velikim brojem mikroorganizama koji u nju mogu dospjeti iz zraka, tla, sa biljaka, a najčešće iz fekalija ljudskog ili životinjskog porijekla. Mikroorganizmi koji se mogu prenijeti putem vode su bakterije, virusi, itd. Voda koja se koristi za piće ne smije sadržavati patogene mikroorganizme ili neku od bakterija indikatora fekalnog zagađenja.

Mikrobiološki zagađena voda za piće izaziva niz oboljenja, bilo korištenjem zagađene vode, bilo zalijevanjem povrća, pranjem voća ili pripremanjem hrane upotrebom zagađene vode. Zagađenom vodom za piće najčešće se prenose crijevne zarazne bolesti. U uzorku zagađene vode prisutni su pokazatelji fekalnog zagađenja i hemijske supstance indikatori fekalnog zagađenja.

Najčešće bakterije koje se mogu prenijeti putem vode su bakterije rodova *E. coli* i *Salmonella spp.* *E. coli* često uzrokuje prolive kod male djece, a nerijetko i sepsu, upale pluća i meningitis. Konzumiranjem vode zagađene *E. coli*, može se izazvati pojava crijevnih bolesti. *Salmonellae* su patogeni mikroorganizmi koji uzrokuju oboljenja kod ljudi (enteralne groznice, sepse i gastrointestinalna oboljenja). Izvor infekcije može biti voda za piće zagađena fekalijama. Pored

ovih, postoji još niz bakterija, kao što su *Vibrio cholerae*, *Yersinia enterocolitica*, *Campilobacter jejuni*, *Campilobacter coli*, i dr. koje također mogu izazvati probleme po zdravlje ljudi.

Virusi u vodi za piće. Akutni hepatitisi su vrlo česta infektivna oboljenja izazvana virusima. Hepatitis A je fekalno-oralna infekcija koja se prenosi kontaktom, zagađenom hranom ili vodom. Hepatitis E, poznat po epidemijama širom svijeta, naročito u zemljama u razvoju sa lošim socio-ekonomskim i higijenskim uslovima života, u većini slučajeva nastaje konzumacijom zagađene vode za piće. Dječja paraliza – Polyomyelitis anterior acuta širi se fekalno-oralnim putem, preko zagađene hrane ili vode.

4.1.2. Hemijsko zagađenje vode

Hemijsko zagađenje dopijeva u vodu najčešće iz industrijskih kompleksa (pri proizvodnji nafte, u rudarstvu itd.), kao i spiranjem sa poljoprivrednih zemljišta (čime najčešće stradaju podzemne vode).

U nastavku su pobrojane neke od hemijskih supstanci koje mogu dospjeti u vodu i na taj način ugroziti okolinu.

Amonijak je opasan za ljudsko zdravlje samo ako se unosi u visokim koncentracijama. U koncentracijama koje su uobičajene u vodama za piće, nema direktnog uticaja na zdravlje ljudi. Može smanjiti efikasnost dezinfekcije vode za piće.

Nitrati i nitriti. Pitka voda koja sadrži prevelike količine nitrata i nitrita može biti opasna, posebno za novorođenčad jer nitrati smanjuju količinu kisika koji dopijeva do mozga i tako dolazi do sindroma »plave bebe». Također se povećana količina nitrata povezuje i sa kancerom digestivnog trakta.

Deterdženti se široko koriste za različite svrhe u industriji, kao i u sredstvima za pranje. Pojava deterdženata u vodotokovima je nepoželjna jer izaziva promjene ukusa, mirisa i boje vode, kao i fizičke osobine vode (pojava pjenušanja). Pojava pjene kvari izgled vode, otežava rastvaranje kiseonika u njoj i sprječava prodor sunčeve svjetlosti u dublje slojeve vode što je neophodno za razvoj živog svijeta u vodi i fotosintezu.

Mineralna ulja. Pod mineralnim uljima podrazumijevaju se ugljovodonici naftnog porijekla. Naftne materije su česti zagađivači vode u koju dopijevaju kao industrijske otpadne vode, otpadne vode iz naseljenih mjesta. Nafta se u vodi raspoređuje u vidu sitnih kapljica ili tankog sloja na površini i ovaj sloj sprečava rastvaranje kisika iz zraka i prodor sunčeve svjetlosti u dublje slojeve vode, neophodnih za razvoj živog svijeta.

Masti i ulja. Prisustvo ovih tvari u vodi je nepoželjno jer uzrokuje smanjenje sadržaja kisika koji se troši u procesu njihove razgradnje.

Pesticidi se koriste u savremenoj poljoprivrednoj proizvodnji, kao i u mnogim oblastima industrije. Zbog izuzetne toksičnosti i kancerogenog dejstva, mnogi pesticidi su zabranjeni za upotrebu.

Polihlorirani bifenili (PCB) su jedinjenja koja se široko koriste kao prijenosnici toplote, pesticidi, dodaci gumi i plastici, kao i u industriji ulja, boja i lakova. Spadaju u grupu veoma otrovnih jedinjenja.

Teški metali. Metali spadaju među najraširenije hemijske materije na zemlji. Pojam 'teški metali' obuhvata metale čija je gustoća veća od 5 g/cm³. Čitav niz ovih metala je neophodan za mnogobrojne funkcije u ljudskom organizmu, a njihov manjak dovodi do pojave ozbiljnih problema. Sa druge strane povišena koncentracija teških metala može biti uzrokom narušavanja zdravlja. Najčešći primjeri su različite vrste alergija. Teški metali su česti zagađivači u vodenim sistemima. Smatraju se opasnim za žive organizme zbog velike otrovnosti i sklonosti akumuliranju u ekosistemu.

U nastavku su pobrojani neki od teških metala koji ukoliko se jave u količinama većim nego što je to dozvoljeno, mogu da uzrokuju probleme sa zdravljem.

Arsen Zagađenje okoline arsenom može nastati od gasova i otpadnih voda iz pogona metalne industrije, industrije nafte, elektronske opreme, kože, boja, keramike, stakla, kao i pri sagorijevanju uglja. U organizam čovjeka arsen može ući udisanjem, gutanjem i preko kože. Trovanje gutanjem odražava se kao mučnina, povraćanje, proliv, poremećaj rada srca, koma i smrt poslije nekoliko dana.

Živa je jedini tečni metal. Za pojavljivanje žive u zraku odgovorne su privredne djelatnosti kao što su tvornice papira, mjesta sagorijevanja prirodnog gasa i rafinerije nafte. Živa može ući u lance prehrane preko vodenih biljki, algi, školjki i riba, u kojima se skuplja. Metil-živa, napada nervni sistem, a takođe oštećuje i bubrege. Pored toga živa može djelovati i na fetus, zbog čega može doći do cerebralne paralize.

Kadmijum spada među najotrovnije metale. Posljednjih godina upotreba kadmijuma je porasla, te je i zagađenost tla, vode, zraka, biljaka i hrane ovim elementom znatno povećana. Kadmij se najviše upotrebljava u proizvodnji boja i kemikalija, u metalurškim procesima pri dobivanju različitih legura, te u proizvodnji baterija i akumulatora, u proizvodnji plastike, stakla, itd. Iz ovih industrijskih pogona kadmijum može otpadnim vodama ili industrijskim dimom dospjeti u okolinu. Unošenjem kadmija u organizam dolazi do neželjenih posljedica, kao što su npr. promjene u kostima, jer kadmij istiskuje kalcij, pa kosti postaju lomljivije. U tijelo dopijeva gutanjem sa hranom i vodom i udisanjem preko disajnog sistema. Kod čovjeka se kao i kod životinja najviše akumulira u jetri i bubrezima.

Olovo Udio olova iz prirodnih izvora u okolini je malen u odnosu na olovo iz izvora koje stvara čovjek. Široko je rasprostranjen metal koji se koristi u nizu privrednih djelatnosti. Glavne izvore olova u našoj sredini čine benzin, metalna industrija, industrijski otpad, molerske boje, olovne vodovodne cijevi u starim zgradama i dr. U istrošenom motornom ulju je koncentracija olova također visoka. Zagađenjem zraka, vode, zemljišta olovo može da dospije u lanac ishrane putem namirnica biljnog i životinjskog porijekla. Olovo se skuplja u organizmu i to najvećim dijelom u kostima. Grupe koje su najosjetljivije na duže unošenje olova su bebe (i fetus) i djeca do 6 godina starosti. Dugotrajna izloženost niskim količinama olova uglavnom oštećuje nervni sistem. Oštećuje mnoga tkiva i organe. Anemija može biti jedan od znakova trovanja olovom. U organizam olovo dopijeva udisanjem sitnih čestica, ali i hranom i pićem. Pokazatelji trovanja olovom mogu prethoditi mjeseci ili čak i godine.

Hrom se koristi u obradi metala, za štavljenje kože itd. Hrom u većim koncentracijama uzrokuje oštećenje bubrega, jetre i disajne smetnje.

Bakar i njegova jedinjenja rasprostranjena su u prirodi i zato se bakar često sreće u površinskim vodama. Bakar-sulfat se i danas koristi za zaštitu vinove loze. Prirodan sadržaj bakra u vodi za piće je svega nekoliko mikrograma. Veće količine bakra mijenjaju miris i ukus vode. Znatno viši sadržaji karakteristični su za rudarske oblasti i u vrijeme poplava. Unošenje većih količina bakra izaziva iritaciju sluzokože, oštećenje kapilara, jetre i bubrega. Količine bakra unijete u organizam iz hrane i vode skoro nikad nisu štetne za ljude, osim u slučajevima zagađenja vode i namirnica industrijskim zagađenjem ili pesticidima.

Zdravstvena ispravnost vode mora postati prioritet. Ovo je područje gdje je napredak najsporiji. I stoga pokažimo da vodni resursi ne trebaju biti predmet sukoba u svijetu. Umjesto toga mogu biti pokretač suradnje među ljudima i državama.

Kofi A. Annan, 22.03.2005.

4.1.3. Dozvoljene koncentracije zagađivača u vodi

Dozvoljene količine različitih supstanci u vodi (voda za piće, otpadna voda i vodotoci) su određene maksimalnim dozvoljenim koncentracijama-MDK.

Voda za piće

U FBiH je još uvijek na snazi Pravilnik o higijenskoj ispravnosti vode za piće objavljen u Službenim novinama FBiH 1994 godine, čime je cjelokupno (uz zanemarive izmjene) preuzet stari Pravilnik objavljen u "Službenom listu SFRJ", broj 33/87 i Službenom listu RBiH", broj 2/92. Ovaj Pravilnik sadrži maksimalno dopuštene vrijednosti ili koncentracije (MDK) standardnih parametara kvaliteta flaširane prirodne vode, pročišćene vode, nepročišćene vode i vode za piće u vanrednim prilikama. Osim toga Pravilnik sadrži i MDK pojedinih hemijskih supstanci u vodi za piće tj. za flaširane prirodne vode i ostale vode u redovnim i vanrednim prilikama, uključujući i teške metale, nutrijente i specifične organske i anorganske zagađivače. Pomenuti pravilnik određuje i mikrobiološke osobine koje treba da ispunjava voda za piće tj. pročišćena i dezinfikovana voda i flaširana voda na izvoru i prirodna voda (za zatvorena i otvorena izvorišta), kao i broj pregleda kvaliteta vode za izvorišta prema broju stanovnika koje snabdijeva.

U RS je na snazi novi Pravilnik o higijenskoj ispravnosti vode za piće, objavljen u Službenom glasniku RS 40/03,

Otpadna voda

U FBiH ne postoji zakon koji tretira problematiku MDK otpadnih voda. U FBiH se otpadne vode industrije analiziraju u okviru zahtjeva za utvrđivanja tereta zagađivanja izraženog preko ekvivalentnog broja stanovnika, EBS-a. Osim toga otpadne vode industrije svojim kvalitetom ne bi trebale da poremete propisanu klasu vodotoka, ukoliko se otpadne vode ispuštaju u vodotok. Postoje MDK vrijednosti za pojedine klase vodotoka, tako da se prilikom analiza otpadne vode, mora uzeti u obzir količina otpadnih voda i vodostaj rijeke da bi se izračunala "prijemna moć vodotoka"

U RS postoji Pravilnik o uslovima za ispuštanje otpadnih voda u javnu kanalizaciju, Sl. glasnik RS, 44/01 i Pravilnik o uslovima za ispuštanje otpadnih voda u površinske vode Sl. glasnik RS, 44/01.

Vodotoci

U FBiH postoji Uredba o kategorizaciji vodotoka, Sl. novine FBiH, broj 18/98, kojom je preuzeta stara Uredba, Sl. list SR BiH, broj 42/67. Ovom Uredbom svim vodotocima je propisana određena kategorija vodotoka tj. za svaku kategoriju vodotoka određena klasa vode, a za klase vode postoje MDK.

U RS je na snazi nova Uredba o klasifikaciji voda i kategorizaciji vodotoka, objavljena u Službenom glasniku RS 42/01,

5. Učešće javnosti u procesu donošenja odluka u oblasti zaštite voda

Učešće javnosti u procesu donošenja odluka predstavlja jedno od osnovnih oblika učešća građanina u procesima odlučivanja o pitanjima koja su značajna za njega. Značajno je napomenuti da to nije samo pitanje demokratije već i samog opstanka današnjeg čovjeka, njegovog društvenog, kulturnog, ekonomskog i svakog drugog razvoja. Država koja omogućava adekvatno učešće javnosti u procesu donošenja odluka u osnovi ima daleko racionalniji i jeftiniji način upravljanja i nadasve zadovoljnijeg građanina.

Učešće javnosti u procesu donošenja odluka u oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini je od ključnog značaja za očuvanje osnovnih načela održivog razvoja i sprečavanja neodgovornog ponašanja vlasti, pojedinaca i kompanija prema sredini u kojoj živimo. Obezbjediavanje značajne uloge javnosti u odlučivanju, u oblasti životne sredine, od posebnog je značaja, obzirom na specifičnosti Bosne i Hercegovine i njeno prirodno blago koje predstavlja značajan razvojni potencijal. Ovo tim prije, što propisi i praksa u razvijenim zemljama, ali i u zemljama koje teže regionalnim ekonomskim i političkim integracijama, omogućavaju i ohrabruju građansku inicijativu kroz koncept »učesća javnosti u odlučivanju«. U oblasti životne sredine od posebnog značaja je Konvencija o dostupnosti informacija, učesću javnosti u donošenju odluka i dostupnosti pravosuđa u vezi sa pitanjima koja se tiču životne sredine (Arhuska konvencija iz 1998. godine), a osnovna pravila ovog međunarodnog ugovora postala su i dio prava Evropske unije, u vidu direktiva (Direktiva Savjeta 97/11/EC o procjeni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu, Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 2003/35/EC kojom se omogućuje učesće javnosti u izradi nacrtu određenih planova i programa koji se odnose na životnu sredinu i kojom se direktive Savjeta 85/337/EEC i 96/61/EC mijenjaju i dopunjuju u pogledu učesća javnosti i prava na pravnu zaštitu i Direktiva Evropskog Parlamenta i Savjeta 2003/4/EC o javnom pristupu informacijama o životnoj sredini i ukidanju Direktive Savjeta 90/313/EEC. Ove direktive sadrže odredbe o učesću javnosti u svim fazama postupka procjene uticaja, kao i odredbe o obavještanju i konsultacijama sa drugom državom u slučaju kad planirani projekat može imati značajan prekogranični uticaj na životnu sredinu a posebno na zaštitu voda.

Analizirajući pravnu regulativu Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da su zakonodavci u BiH prilikom pisanja raznih akata uglavnom predvidjeli posredne oblike učesća građana u odlučivanju (putem izabranih predstavnika) – izuzetak je jedino novi zakon o lokalnoj samoupravi RS i statuti nekoliko naprednih opština u BiH. Iako postojeće pravne formulacije izričito ne zabranjuju građanima da ispolje direktnu inicijativu u vezi sa donošenjem svih odluka, pa i onih vezanih za životnu sredinu, ovakvo stanje nije afirmativno za direktno učesće građana – naprotiv. Može se istaći postojanje minimalnog broja zakonski garantovanih mogućnosti direktnog učesća građana (referendum, zbor građana) čija je važnost značajna, ali svrsishodnost u procesima stalnog donošenja odluka upitna. Referendum, zbor građana, te mjesna zajednica ključni su mehanizmi direktnog učesća građana koje poznaje pravni okvir BiH. Formalno posmatrajući, pomenuti mehanizmi predstavljaju značajne 'alate' u rukama građana, ali u stvarnosti se suočavaju sa problemima nefunkcionalnosti i male efikasnosti što prvenstveno zavisi od inertnosti pa i nezainteresovanosti samih građana.

Referendum je izrazit demokratski 'alat', ali već godinama nije evidentirana praksa korištenja referenduma u opštinskom odlučivanju i vjerovatno će proći još mnogo vremena dok se ukaže potreba za njim.

Zborovi građana podrazumijevaju značajno prisustvo građana lokalnih zajednica, što je u uslovima tranzicije bosanskohercegovačkog društva i suočavanjem sa socijalnim problemima ogromnog broja građana problem, jer oni (građani) naprosto nemaju vremena ni za egzistencijalne probleme, a samim tim ni za zaštitu životne sredine. Ta fizička prisutnost i potrebni kvorum jeste limitirajući faktor da zborovi građana zaista funkcionišu (naročito u urbanim sredinama).

Mjesna zajednica je najčešće prepoznati oblik učesća od strane građana ali koji uglavnom ne funkcioniše. Problemi sa politizacijom liderstva u savjetima mjesnih zajednica, finansiranjem, te komunikacijom sa ostalim članovima zajednica gotovo zaustavljaju rad mjesnih zajednica ili ih svode na malu grupu ljudi sa upitnim legitimitetom u zajednicama. Rješenje, u svrhu zaštite životne sredine i voda, može se naći isključivo u entuzijazmu pojedinaca i pokretanju inicijativa na nivoima mjesnih zajednica u cilju zaštite zdravlja lokalnog.

Međutim, građani i dalje u značajnoj mjeri ne vjeruju u svoju stvarnu mogućnost da utiču na odluke vlasti, pojedinaca i kompanija čije ponašanje negativno utiče na kvalitet voda. Sumnja u postojanje korupcije u donošenju odluka, neinformisanost, kao i slab uticaj ranijih napora građana značajno smanjuju spremnost na učešće. Statičan odnos većine lokalnih vlasti prema pitanju učešća građana stvara osjećaj isključenosti i uzaludnosti građanskog napora što je negativan trend - loš za razvoj partnerskih odnosa vlasti – građani - privrednici, kojima se teži u svim sferama, a posebno u sferi zaštite životne sredine.

Javnost rada organa vlasti Bosne i Hercegovine, ali i preduzeća (kao potencijalnih zagađivača voda) i njihovu obavezu da o ekološkim problemima informišu građane treba smatrati ustavnim pravom građana i ustavnom obavezom tih organa. Ova prava i obaveze dalje su regulisane u mnogim zakonima, uključujući i zakone o sredstvima javnog informisanja, a posebno u Zakonu o slobodi pristupa informacijama. Međutim, ukoliko nema potrebne primjene, onda to zapravo znači samo ponavljanje ustavne ili zakonske proklamacije. Tako, Zakon o osnovama lokalne samouprave u FBiH uopšte ne sadrži takva rješenja, dok kantonalni zakoni o lokalnoj samoupravi sadrže više odredaba koje se direktno ili posredno odnose na prava građana na informisanost o donošenju odluka u organima vlasti u kantonu, mada su i tu prisutne značajnije razlike u zavisnosti od kantona. Opet, u Republici Srpskoj zakonodavac uvodi obavezu državnih i lokalnih tijela da o pojedinim pitanjima građane informišu, što je sadržano u Poslovniku o radu Narodne skupštine RS, te Zakonu o lokalnoj samoupravi koji predviđa mogućnost da načelnik obaveže organe lokalne jedinice da obavještavaju građane o svakoj fazi izrade nekog dokumenta za kojeg smatraju da je građanima naročito zanimljiv, što se posebno može odnositi na važnost učešća u procesu izrade LEAP (lokalni ekološki akcioni plan) dokumenta kao polazne osnove za učešće javnosti u identifikaciji ekoloških problema i njihovom rješavanju. Može se konstatovati da su mehanizmi informisanja građana o mogućnostima učešća nedovoljno tretirani skoro na svim nivoima, te da zavređuju kvalitetnija rješenja koja će uistinu pružiti građanima informacije, te time učiniti prvi, ujedno i najvažniji, korak u procesu uključivanja građana u procese donošenja odluka vezanih za životnu sredinu a posebno za segment zaštite voda.

Svoje učešće u zaštiti životne sredine građani najefikasnije mogu ostvariti preko udruženja građana (nevladinih organizacija-NVO). Međutim iako nevladin sektor u BiH i predstavnici lokalnih/viših vlasti, a i kompanije kao potencijalni zagađivači, verbalno zagovaraju potrebu saradnje kako bi efikasno odgovorili na potrebe građana za čistom životnom sredinom, u stvarnosti je ta saradnja nedovoljno razvijena i nije konkretna. Odnos između ove tri strane karakteriše odsustvo strateške komunikacije oko bitnih pitanja za lokalne zajednice – naročito u fazi planiranja. Postojanje razlika u prioritetima pomenutih strana umnogome umanjuje efekte preduzetih aktivnosti i ne doprinosi u dovoljnoj mjeri jačanju povjerenja građana u namjere vlasti i NVO-a. Predstavnici vlasti, u velikoj mjeri, na NVO-e gledaju kao na isporučioce raznih oblika usluga građanima prije nego kao na partnere u dijalogu oko zajedničkog rješavanja ključnih ekoloških problema. Vrlo često su i nedovoljno razvijeni kapaciteti NVO problem za učešće u rješavanju problema, a i pokretanju inicijativa u svrhu zaštite vodotokova. Problemi finansiranja udruženja građana koja se bave zaštitom životne sredine trebali bi biti obaveza entitetskih Ministarstava zatim Kantona i opština. Za sada, najveću mogućnost finansiranja pružaju međunarodne organizacije tako da za bolje organizovana ekološka udruženja i njihove projekte i kampanje finansiranje nije presudan problem.

Sigurno je da je novi, moderan zakon o NVO-ima, još više podstakao rad i ulogu NVO-a. Iako je postignut solidan stepen komunikacije među NVO-ima, nedovoljna je saradnja u segmentu "građanskog pritiska na zvanične organe". Nesumnjivo je da bi se zajedničkim nastupom NVO-a, daleko bolje kotirale i da bi se njihov glas više uvažavao. Neophodno je da NVO ostvare viši nivo saradnje sa organizacijama koje se profesionalno bave pitanjima zaštite životne sredine (instituti, naučne ustanove, univerziteti), javnim medijima, parlamentarnim predstavnicima, te državnim organima koji djeluju u ovoj oblasti.

5.1. Na koji način se ostvaruje učešće javnosti

U članu 36. Okvirnog zakona o zaštiti životne sredine propisana je obaveza nadležnih organa da obezbijede učešće javnosti u:

- postupcima procjene uticaja projekata na životnu sredinu;
- postupcima izdavanja ekoloških dozvola za pogone i postrojenja iz svoje nadležnosti
- kao i u postupku donošenja drugih odluka koje mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu.
- Odmah nakon pokretanja upravnog postupka javnost će biti informisana o slijedećem:
- predloženim aktivnostima i zahtjevu za izdavanje ekološke dozvole o čemu će biti donesena odluka;
- nacrtu odluke;
- organima uprave koji su odgovorni za donošenje odluke;
- predviđenom postupku uključujući dostupne informacije o:
  - a) pokretanju postupka;
  - b) mogućnosti za učešće javnosti;
  - c) vremenu i mjestu predviđene javne rasprave;
  - d) nazivu organa uprave od kojih se mogu dobiti relevantne informacije i
  - e) izvršiti uvid u dokumentaciju;
  - f) nazivu organa uprave ili bilo kog drugog organa kome se mogu
  - g) podnijeti primjedbe i pitanja kao i rok za podnošenje primjedaba ili pitanja,
  - h) okolini koje su relevantne za predložene aktivnosti

Zainteresovana javnost će biti obaviještena prije ili najkasnije u vrijeme početka postupka izvođenja dokaza i upozorena da se u roku od 30 dana moraju podnijeti dokazi i činjenice koje se tiču datog slučaja. Nadležni organ će podsticati podnosiocima zahtjeva za izdavanje ekološke dozvole da animiraju zainteresovanu javnost da učestvuju u raspravama i da obezbijede informacije o ciljevima njihovog zahtjeva za izdavanje okolinske dozvole, prije podnošenja zahtjeva.

5.2. Informacije koje se daju na traženje

Nadležni organ uprave će na zahtjev zainteresovane javnosti, u najkraćem mogućem roku, omogućiti besplatan uvid u sve informacije koje su relevantne za donošenje odluka. (Član 37).

Informacije sadrže:

- opis lokacije, fizičkih i tehničkih karakteristika predložene aktivnosti uključujući procjenu očekivanih rezidijuma/taloga i emisija;
- opis značajnih uticaja predložene aktivnosti po životnu sredinu;
- opis mjera koje su predviđene za sprečavanje i/ili smanjenje tih uticaja uključujući emisije;
- kratak netehnički rezime gore navedenih podataka;
- prikaz osnovnih alternativnih rješenja proučenih od strane podnosioca zahtjeva,
- osnovne izvještaje i stručna mišljenja koja su pripremili organi uprave.

Zainteresovana javnost može, u roku od 30 dana od dana dobijanja informacija, u pismenoj formi podnijeti bilo kakve primjedbe, informacije, analize ili mišljenja koje smatra relevantnim za datu aktivnost. U slučaju izuzetno složenih pitanja, organ uprave može na zahtjev zainteresovane javnosti produžiti rok na 60 dana. Rezultati učešća javnosti uzeće se u obzir kod donošenja odluke. Nadležni organ će osigurati da javnost bude obaviještena o odluci odmah nakon donošenja.

5.3. Šta dalje?

U okviru Konvencije pravni pristup obuhvata postupke pred sudom ili nekim drugim nezavisnim i nepristrasnim tijelom koje je osnovano zakonom.

U članu 37 i 38 Okvirnog zakona o životnoj sredini propisana je obaveza rukovodioca organa uprave da osigura “da svako lice koje smatra da njegov zahtjev za davanje informacija nije razmatran, neopravdano odbijen, da je na njega u potpunosti ili djelimično neadekvatno odgovoreno ili da nije bio obrađen, ima pristup postupku preispitivanja odluke pred drugostepenim organom ili pred sudskim vijećem u skladu sa odredbama Zakona o upravnom postupku. Odluka u drugostepenom upravnom i sudskom postupku donijeće se po hitnom postupku”. Ovdje se radi o pristupu pravdi vezano za probleme koji se tiču pristupa informacijama. Ovaj član je u potpunosti u skladu sa zahtjevom iz Konvencije da bilo koje lice može tražiti pravni lijek ukoliko smatra da je njegov zahtjev za davanje informacija ignorisan, nezakonito odbijen, ili da na njega nije dat adekvatan odgovor.

U članu 39. Okvirnog zakona o zaštiti životne sredine propisano je da predstavnici zainteresovane javnosti koji su učestvovali u prvostepenom postupku imaju pravo da ulože žalbu i da pokrenu postupak preispitivanja odluke, dijela odluke ili postupak zbog neizvršavanja odluke, pred sudom.

Nakon provođenja postupka sud može:

- naložiti organima ponavljanje ili obnovu postupka;
- naložiti fizičkim osobama da preduzmu sve neophodne sanacione mjere uključujući obustavu određenih aktivnosti i/ili plaćanje šteta;
- obavezati fizičke osobe da izvrše uplatu naknade u fond zaštite životne sredine kao i da snose troškove sudskog postupka i
- naložiti privremene mjere.

U ovom članu je definisan pristup pravdi u slučaju učešća javnosti u donošenju odluka kojim se udovoljava zahtjevu iz Konvencije da odluke organa uprave mogu osporavati lica koja imaju interes ili ukoliko je u pitanju uskraćivanje određenog prava. Zahtjev može da osporava sadržajnu i proceduralnu stranu bilo koje odluke, djelovanja ili izostanka djelovanja.

U cilju postizanja obeštećenja ili pravne zaštite svako zainteresovano lice ima pravo na zaštitu u upravnim i sudskim postupcima.

Nizozemska

Nizozemsko Ministarstvo za stambene poslove, prostorno planiranje i okolinu je formiralo centralni informacijski punkt. Ovaj punkt prikuplja sve zahtjeve za informacijama od službenika ovog Ministarstva, raspolaže velikom elektronskom bazom podataka i dostavlja tražene informacije. Ukoliko je tražena informacija nedostupna u bazi podataka, u tom slučaju se zahtjev dostavlja odgovornom državnom službeniku iz Ministarstva.

USA

EPA (Agencija za zaštitu okoline) ima posebnu službu koja prikuplja zahtjeve za pristup informacijama. Zahtjevi se mogu predati lično službeniku, poslati poštom ili e-mailom (u brojnim lecima, brošurama, te na web stranici se detaljno objašnjava gdje i na koji se način može tražiti informacija). Protokolisani zahtjevi se šalju u određene službe nadležne za pojedine vrste informacija i ponovo vraćaju službi za prijem zahtjeva, koja poštom, faksom ili kontaktom sa strankom, stranki prosljeđuju odgovor na zahtjev. Svi se zahtjevi kopiraju i jedna se protokolisana kopija pohranjuje u arhivu.

5.4. Mediji - saveznici u borbi za zaštitu životne sredine

Najbolji saveznici u rješavanju ekoloških problema mogu biti medijske kuće (štampani mediji, TV, radio, internet portali) i novinske agencije. Ukoliko imate potrebu da se aktivno uključite u ove aktivnosti a želite da o određenom događaju obavijestite i širu javnost potrebno je da poznajete osnove novinarstva kako bi vaš dopis izazvao interesovanje.

5.4.1. Kako napisati kvalitetnu vijest

U mnoštvu dnevnih vijesti koje su na području BiH uglavnom vezane za politička dešavanja potrebno je izazvati interesovanje medija (urednika i novinara) kvalitetnim dopisom koji bi trebao sadržavati slijedeće:

- atraktivan i aktuelan naslov
- najvažnije informacije na početku (KO, ŠTA, GDJE, KADA, ZAŠTO)
- šta je u sadržaju informacije novo, korisno i važno za zajednicu (lokalna perspektiva)
- moguće posljedice po zdravlje čovjeka i životnu sredinu
- jednu stranu teksta
- izbjegavanje nepotvrđene ili pretjerane izjave
- samo realne i korisne informacije bez superlativa i navođenja očiglednih stvari
- kratak zaključak o organizaciji (ukoliko organizacija šalje dopis)
- obavezno navođenje imena kontakt osobe i telefona
- obavezno lekturisanje teksta
- fotografije (jedna fotografija vrijedi kao hiljadu riječi).

U Javnom preduzeću za «Vodno područje slivova rijeke Save» Sarajevo od 1996. godine izdaje se stručno-informativni časopis «VODA I MI» koji tretira teme okoline i voda. U tom preduzeću su 1997. i 1998. godine u saradnji sa UNICEF-om pripremili i izdali dvije strip knjižice o korištenju i zaštiti voda, u svrhu edukacije školske populacije na temu zaštite okoline i voda. Ovo se sve nalazi na web site Javnog preduzeća: www.voda.ba

5.4.2. Konferencija za novinare

Konferencija za novinare se oragnizuje onda kada je potrebno prisustvo većeg broja medija radi saopštavanja važne informacije. Za uspješnu organizaciju konferencije za novinare važno je brižljivo planiranje i priprema.

- Mjesto održavanja treba da je lako dostupno i kvalitetno opremljeno za potrebe novinara (tražiti uslugu press centra)
- Najbolje vrijeme za održavanje je između 10 i 13h
- Poziv za novinare treba da sadrži sve elemente kao i kod saopštenja i posebno istaknite temu, datum i vrijeme kao i učesnike i goste konferencije
- pozive pošaljite nekoliko dana unaprijed, a dan ranije još jednom kontaktirajte sve medije koje ste pozvali.
- Na samoj konferenciji, organizujte prijem novinara i distribuciju materijala.
- Evidentirajte novinare i upoznajte se sa onima sa kojima se ne poznajete lično
- Konferenciju za novinare otvara voditelj, koji saopštava razlog organizovanja Konferencije i daje riječ učesnicima vodeći pažnju o tome ko se kada javlja.
- Možete prisutnima podijeliti letke, propagandne materijale ili prigodne poklone (notese, olovke i sl.)
- Poželjno bi bilo poslužiti piće ili osvježenje, pri tome izbjegavajte alkohol.

5.5. Internet kao sredstvo pružanja informacija i poticanja učešća javnosti

Pojava Interneta, kao i pojava svakog novog medija (radija posle štampe, televizije posle radija), značajno mijenja dosadašnje stanje u komunikacijama. Po pravilu, novi medij dočekuje se sa optimizmom praćenim velikim očekivanjima. Naime, društveni autoriteti gotovo uvijek su nezadovoljni djelovanjem trenutno popularnog medija, te se od novog očekuje da izbjegne nedostatke starog: da u političkoj sferi obezbijedi veće, ravnopravnije, kompetentnije i neposrednije učešće građana u političkom životu, u kulturnoj - da populariše i širi vrijedno kulturno i umjetničko stvaralaštvo i podiže kulturni i obrazovni nivo, u rekreativnoj - da obezbijedi zabavu koja nije primitivna i vulgarna, u socijalnoj - da širi i razvija poželjne norme i vrijednosti, u moralnoj da humanizira odnose u društvu, u globalno-društvenoj - da obezbijedi dvosmjerno komuniciranje, potpomaže pozitivne društvene promjene, itd.

Nadasve, sa aspekta zaštite životne sredine, Internet je učinio i dalje čini lakše: otklanjanje prepreka za neposredno ispoljavanje interesa, okupljanje interesnih ekoloških grupa, uključivanje građana u politiku rješavanja eko-problema, izdavanje elektronskih ekoloških publikacija, brže širenje željenih informacija itd. što se ranije nije moglo ni zamisliti sa postojećim komunikacijskim tehnologijama.

Razvoj Interneta kao medija sadrži jasan pozitivan trend - sve veću dostupnost i interaktivnost, i multimedijalnost. Internet, mobilna telefonija i slične tehnologije trenutno predstavljaju vrhunac tog pozitivnog trenda. Internet, mreža svih mreža, zapravo je informacioni 'krvotok' ili 'nervni sistem' ekološkog svijeta. Brzina sa kojom se Internet širi svjedoči da mreža efikasno zadovoljava potrebe stotina miliona ljudi. Uostalom, zamislite savremeni svijet bez Interneta.

6. Pristup informacijama i učešće javnosti u okviru upravljanja vodnim resursima

6.1. Pilot projekat na području Općine Lukavac, Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina je tranzicijska zemlja u kojoj sistem informiranja građana i učešća građana u procesima odlučivanja u zaštiti okoliša tek počinje da zaživljava. U Lukavcu se provodi Pilot projekat koji je podržan od strane REC-a i UNDP/GEF-a a ima za cilj da stvori jedan novi pristup učešća građana u procesima odlučivanja i informiranja kada se u pitanju zaštita okoliša.

Predviđene projektne aktivnosti uključuju stvaranje jezgre za poboljšanje informiranja i učešća građana u procesima odlučivanja. Pilot projekat pod nazivom «Uključivanje građana, nevladinih organizacija, privrednog sektora i odgovornih vlasti u procese odlučivanja vezano za vode na području općine Lukavac», pokazali su neinformiranost građana o vodama na području Lukavac; građani ne znaju tko je odgovoran za vode, gdje mogu naći informacije o vodama, kao ni sve ostalo što se tiče voda.

Provedene aktivnosti u okviru prve faze projekta su uključile:

- provođenje ankete sa građanima u različitim institucijama kao što su Dom zdravlja, osnovne i srednje škole, općina, industrijski sektor, itd. uključujući i različitu starosnu strukturu
- intervju sa predstavnicima vlasti na kantonalnom i općinskom nivou
- Nakon provedenih aktivnosti organiziran je Okrugli sto, koji je održan u Fabrici Cementa Lukavac, jedne od zainteresiranih strana u Pilot projektu. Cilj Okruglog stola je bio da se upoznaju vlasti, industrijski sektor i nevladine organizacije o rezultatima intervjuja i ankete koji se zbirno mogu prikazati:
- Općina nema ovlasti nad rijekama i jezerima, već samo za pitku vodu na užem području grada, gdje se isključuju sela;

- Na području općine Lukavac, započeti su neki projekti u cilju smanjenja zagađenja potoka i rijeka, ali finansijska situacija je ograničavajući faktor, zbog čega takvi projekti čekaju na provedbu;
- Općina i načelnik su spremni dati podršku ovakvim i sličnim projektima, koji imaju za cilj poboljšanje trenutne situacije koja se odnosi na pristup informacijama o vodama;
- Analizu voda obavljaju kantonalne institucije, rezultati se predstavljaju na sjednicama kantonalne skupštine, a onda javnosti putem vladinih informativnih servisa;
- Način davanja informacija građanima nije zadovoljavajući i treba biti poboljšán.

Na Okruglom stolu, aktivno učešće uzeli su predstavnici kantonalne i općinske vlasti, industrijskog sektora, osnovnih i srednjih škola, nevladinih organizacija, kao i medija.

Zaključci Okruglog stola su:

- Postoji dosta informacija, ali na različitim mjestima, zbog toga vlasti trebaju podršku kod izgradnje kapaciteta u cilju:
  - unapređenja dostupnosti informacija;
  - objavljivanja informacija na način da građanima budu razumljive;
  - sagledati finansijske mogućnosti radi dobijanja više informacija;
  - građani trebaju znati koje, kako i gdje mogu naći informacije vezano za vode
- Potrebno je povećati saradnju među zainteresiranim stranama u cilju razmjene informacija i iskustava koje se odnose na otpadne i pitke vode, uključujući industriju, NVO-e, vlasti i građane;
- Organizirati češće diskusije na lokalnom nivou vlasti radi poboljšanja situacije koja se odnosi na dostupnost informacija o vodama, razmotriti dodatne izvore finansiranja za dobijanje informacija;
- Zahtijevati finansijsku podršku od kantonalne vlade u poboljšanju zaštite i kvaliteta voda, kao i statusa voda na području Lukavca.

U cilju razvijanja i podizanja svijesti građana, a na bazi zaključaka Okruglog stola, urađena je dvomjesečna kampanja informiranja građana Lukavca putem lokalnog radija, sa porukom «Imate pravo na informaciju o vodama, tražite je». Sa istom porukom i ciljem pripremljene su letci i plakati koji se distribuiraju po gradu i mjesnim zajednicama.

Aktivnosti u drugoj fazi projekta podrazumijevaju održavanje dvodnevne radionice, koja ima za cilj educiranje svih zainteresiranih strana o razmjeni informacija na različitim nivoima vlasti i između mjesta, gdje nastaju informacije, kao što su industrija, domovi zdravlja, itd. i vlasti na području kantona i općine Lukavac. Nakon održavanja radionice planira se testiranje postupaka traženja informacija od različitih nivoa vlasti i davanja istih bilo pasivo ili aktivno. Kao rezultat kompletnih aktivnosti planiranih i provedenih projektom, bit će štampana Brošura sa adresama vladinih institucija, kako i gdje se mogu naći informacije o vodama, tko je odgovoran za davanje informacija, te postupcima i primjerima za pripremu zahtjeva za traženje informacija i oblicima davanja istih.

Javno preduzeće za «*Vodno područje slivova rijeke Save*», je formiralo svoje urede u Zenici za sliv rijeke Bosne, a u Jajcu za sliv rijeke Vrbas koji, između ostalog, imaju i obavezu da građanima sa tih područja olakšaju pristup dokumentima i planovima vezanim za vode.

6.2. Iskustva iz Sjedinjenih Američkih Država

Broj organizacija, u takozvanom trećem, nevladinom ili neprofitnom, sektoru u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) u periodu od 1996-2004 godine porastao je za skoro 30%, i iznosi

1,397,263 različitih organizacija. Udio ekoloških, tačnije, organizacija posvećenih zaštiti životne sredine kreće se između 3 i 5% od ukupnog broja svih organizacija civilnog društva.

Pravni sistem i vlasti SAD-a uveliko stimulišu razvoj nevladinog sektora, kao ravnopravnog i veoma važnog segmenta društva, kreirajući olakšice, smanjujući troškove, svakako i finansirajući (sredstvima sakupljenim od poreza građana) ideje, projekte i aktivnosti građana udruženih u organizacije koje ne stvaraju profit.

Građani uključeni u neprofitne organizacije u SAD-u utiču na različite načine na zaštitu životne sredine. Npr. pripremajući i vodeći kampanje lobiranja za donošenje neophodnih zakonskih rješenja u oblasti zaštite životne sredine, pritiskajući vlasti i poslovni sektor; pojačavajući edukaciju sa ciljem zaštite okoline; jednom riječju evoluirajući od početnog markiranja ekscenčnih problema u svojoj životnoj sredini, do segmenta društva koji uočava probleme, i učestvuje u kreiranju rješenja na način koji osigurava učešće najšireg sloja društva, samih građana.

Slično i našem Zakonu o slobodi pristupa informacijama (na entitetskim i državnom nivou), u SAD-u je pripremljen 1967. Akt o slobodi informacija (Freedom of Information Act – FOIA), a na snagu je stupio. Događaji od 2001. godine i teroristički napad na SAD maksimalno su istakli svjesnost u vladinim institucijama o potencijalnim kako rizicima, tako i većim koristima i neophodnosti učešća javnosti. U periodu prije 11. septembra, institucije koje su primale zahtjeve prilično su opuštenije i sa manje dodatnih provjera ispunjavale obaveze predviđene zakonom. A Zakon kaže da svaki građanin (čak i iz inostranstva) ima pravo da uputi zahtjev relevantnoj instituciji za informacijom na osnovu FOIA i da je će dobiti traženu informaciju ili odgovor o statusu svog zahtjeva u roku od 20 radnih dana, u obliku u kojem želi: elektronski, štampano i sl. Postoji tačno 9 strogo definisanih izuzetaka od FOIA-e koji se vode kao povjerljiva poslovna informacija (Confidential Business Information), na osnovu kojih se može uskratiti tražena informacija, ali uskraćivanje tražene informacije mora biti jasno i decidno obrazloženo.

Državni aparat pomaže i veoma dobro koordiniše uticaj građana, neprofitnih organizacija i medija u cilju korekturne podrške vlastima u zaštiti životne sredine. U SAD-u postoje 123 fabrike koje, u slučaju greške ili katastrofe, mogu da prouzrokuju velike štete (svaka od njih može da ubije preko milion ljudi u slučaju katastrofe). Ove, kao i ostale kompanije, svakih 5 godina moraju da obnove izvještaje o svom radu i dostave ih državi, tj. Agenciji za zaštitu životne sredine (Environmental Protection Agency – EPA). EPA je organizovana u 10 regija koje pokrivaju čitavu teritoriju SAD-a, i u kojoj je preko 18 000 stalno zaposlenih, a skoro 50% svog budžeta (koji je već godinama preko 7 milijardi dolara) kroz grantove prosljeđuju u direktne državne programe za životnu sredinu.

Prošle, 2005. godine donesen je i Zakon o uspostavljanju 50 „soba za čitanje“ pri vladinim institucijama u kojima jedan građanin može jednom mjesečno provjeriti sadržaj dokumenata vezanih za njegovo interesovanje, a ukoliko je u pitanju neprofitna organizacija, njeni predstavnici mogu do 10 puta mjesečno provjeriti određene dokumente. U SAD-u u kojima je 57% stanovnika stalno spojenih na internet, naglašavanje važnosti mogućnosti direktne provjere dokumenata u „sobama za čitanje“ nije slučajno. U toku je ogroman posao tokom kojeg će godišnje biti skenirano 500 000 stranica kako dokumenata, tako i pisanih zahtjeva koje su građani i nevladine organizacije uputili raznim vladinim agencijama i institucijama, kako bi se sva dokumentacija prenijela u elektronski format.

Što se tiče povjerljivih informacija, za oznaku CLASIFIED (povjerljivo), u svim državnim agencijama autorizovano je 24 000 osoba koje mogu da daju ovu oznaku dokumentima.

7. Zakonodavstvo i institucije odgovorne za upravljanje vodama u BiH

U ovom dijelu je dat kratak pregled zakonske regulative u Bosni i Hercegovini vezane za upravljanje vodnim resursima, kao i nadležnih institucija u ovoj oblasti. Detaljnije informacije o

zakonodavstvu, kao i o institucionalnom ustrojstvu u oblasti je dato u Priručniku za uposlenike u administrativnim organima, koji je izrađen u okviru istog projekta kao i ovaj priručnik.¹

7.1. Zakonska regulativa i slobodni pristup informacijama

U BiH su donesena tri zakona na državnom i entitetskom nivou iz ove oblasti:

- Zakon o slobodnom pristupu informacijama BiH
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama FBiH
- Zakon o slobodi pristupa informacijama u Republici Srpskoj

7.2. Zakoni i propisi na snazi koji reguliraju pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka iz oblasti zaštite okoline i voda

U BiH, zakoni na entitetskom nivou reguliraju pristup informacijama iz oblasti okoline, sa akcentom na vode:

- Zakon o zaštiti okoliša FBiH
- Zakon o zaštiti voda FBiH
- Zakon o zaštiti životne sredine RS
- Zakon o zaštiti voda RS

U FBiH i u RS u pripremi su Zakoni o vodama koji će velikim dijelom odražavati odredbe EU direktive o vodama kada je u pitanju pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka iz oblasti voda.² Ono što je bitno kod ovih Zakona je da će prvi put na ovim prostorima biti donesen jedan podzakonski akt, koji se naknadno izrađuje i usvaja, i koji je posvećen učešću javnosti.

Pored toga, prema ovim zakonima je planirano da se učešće javnosti obezbijedi kroz Planove upravljanja vodama, tj. kroz formiranje Savjetodavnih vijeća vodnog područja. Ovo vijeće se uspostavlja kao najviše savjetodavno tijelo za razmatranje sistemskih pitanja upravljanja vodama od značaja za vodno područje, te predlaganje mjera za razvoj i poboljšanje upravljanja vodama na vodnom području. Predviđeno je da sastav ovih vijeća bude slijedeći:

- Vladu predstavlja najmanje pet članova
- Svaki kanton/opštinu sa vodnog područja predstavlja najmanje jedan član
- Predstavnici korisnika čine najmanje jednu trećinu svih članova vijeća/savjeta
- Nevladine organizacije sa vodnog područja predstavljaju najmanje tri člana
- Naučne institucije sa sjedištem na vodnom području predstavljaju najmanje tri člana

7.3. Institucije zadužene za upravljanje vodama u BiH

Ministarstva

Bosna i Hercegovina

- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (nadležno za izvršavanje obaveza Bosne i Hercegovine prema međunarodnim sporazumima i ugovorima)
- Ministarstvo saobraćaja i komunikacija BiH (nadležno za pitanja plovidbe).

Entiteti

Federacija BiH

- Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH (nadležno za upravljanje vodama)

---

¹ Za detaljnije informacije o ovom priručniku, možete da se obratite uredima Regionalnog centra za okoliš/životnu sredinu za Srednju i Istočnu Evropu (REC)

² Narodna skupština RS je usvojila [Zakon o Vodama RS](#) i on je objavljen u Službenom glasniku RS 50/06

- Ministarstvo prostornog uređenja FBiH, te Ministarstvo okoliša i turizma FBiH (nadležnost kod izrade prostornih planova).

Kantoni/županije i općine

Prema važećem Zakonu o vodama u FBiH upravljanje vodama u kantonima/županijama, kojih je ukupno 10, vrše kantonalna ministarstva za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo, a na nivou lokalnih zajednica (gradova i općina) vodama upravljaju općinske službe za stambeno-komunalnu ili prostorno-plansku djelatnost.

Republika Srpska

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede između ostalog, vrši upravne i druge stručne poslove koji se odnose na pružanje informacija putem medija i drugih vidova informisanja o svom radu.
- Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju između ostalog, vrši upravne i druge stručne poslove koji se odnose na pružanje informacija putem medija i drugih vidova informisanja o svom radu.

7.3.1. Nadležne institucije i javna preduzeća

Federacija BiH

- Javno preduzeće za «Vodno područje slivova rijeke Save», sa sjedištem u Sarajevu (nadležno za područje FBiH čije se vode ulijevaju u rijeku Savu)
- Javno preduzeće za «Vodno područje slivova Jadranskog mora» sa sjedištem u Mostaru (nadležno za vode koje se ulijevaju u Jadransko more).

Republika Srpska

- Republička direkcija za vode sa sjedištem u Bijeljini (nadležno za predlaganje planova i programa razvoja vodoprivrede i godišnjih programa razvoja, i prati realizaciju planova i programa razvoja vodoprivrede). U okviru Republičke direkcije za vode nalaze se Vodne uprave za sliv rijeke u Prijedoru, sliv Vrbasa u Banja Luci i za sliv Bosne u Doboju
- Republički hidro-meteorološki zavod (nalazi u sastavu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede) sa sjedištem u Banja Luci je nadležno za prikupljanje podataka iz oblasti okoline.

8. Tumačenje pojmova i ključnih termina

“Površinske vode” označavaju sve kopnene vode, izuzev podzemnih voda, prelazne i obalne morske vode, izuzev morskih voda koje pripadaju teritorijalnim vodama.

“Kopnene vode” označavaju sve stajaće ili tekuće vode na površini kopna i sve podzemne vode na kopnenoj strani od linije od koje se mjeri širina teritorijalnih voda.

“Podzemne vode” označavaju sve vode ispod površine zemlje u zasićenoj zoni i u direktnom su kontaktu sa površinskim i podzemnim slojevima zemljišta.

“Vodotok” označava korito tekuće vode zajedno sa obalama i vodom koja njime stalno ili povremeno teče.

“Riječni bazen (sliv)” označava dio zemljišta sa kojeg se svo površinsko otjecanje slijeva mrežom potoka, rijeka i eventualno jezera prema ušću, estuariji ili delti u more.

“Vodno područje (distrikt)” označava područja kopna i mora, koje čini jedan ili više susjednih riječnih bazena (slivova) zajedno sa njima pripadajućim podzemnim i obalnim morskim vodama, koje je određeno kao osnovna jedinica za upravljanje vodama.

“Voda za piće” označava vodu namijenjenu za ljudsku upotrebu koja po kvalitetu odgovara posebnim propisima koje donosi ministarstvo nadležno za pitanje zdravstva.

“Otpadna voda” označava vodu koja je promijenila svoje izvorne fizičke, hemijske ili biološke osobine rezultatom ljudskih aktivnosti.

“Zainteresovana strana” označava lice na čije lično pravo, interes ili obaveza može da utječe aktivnost drugog lica.

“Informacija” označava svaki materijal kojim se prenose činjenice, mišljenja, podaci ili bilo koji drugi sadržaj, uključujući svaku kopiju ili njen dio, bez obzira na oblik ili karakteristike, kao i na to kada je sačinjena i kako je klasificirana

“Informacija o okolini” označava bilo koju informaciju u pisanom, vizuelnom, audio, elektronskom ili bilo kojem drugom materijalnom obliku, koja se odnosi na:

- Stanje elemenata okoline, kao što su zrak i atmosfera, voda, tlo, kopno, krajolik i prirodni predjeli, biološka raznolikost i njene komponente, uključujući genetički modificovane organizme, i interakciju među ovim elementima;
- Faktore, kao što su materije, energija, buka i radijacija, i aktivnosti ili mjere, uključujući administrativne mjere, sporazume o okolini, politike, zakonodavstva, planove i programe koji utječu ili vjerovatno utječu na elemente okoline unutar podparagrafa (a) iznad, troškove-povlastice i druge ekonomske analize i pretpostavke korištene u donošenju odluka o okolini;
- Stanje ljudskog zdravlja i sigurnosti, uvjete ljudskog života, kulturna područja i izgrađene strukture, budući da su ili mogu biti pod utjecajem stanja elemenata okoline ili, kroz ove elemente, pomoću faktora, aktivnosti ili mjera koje su navedene u podparagrafu (b) iznad;

“Javnost” označava jedno ili više fizičkih lica, njihova udruženja, organizacije ili grupacije;

“Okolina” označava okruženje u kojem neka organizacija djeluje, uključujući zrak, vodu, i tlo, prirodne resurse, floru, faunu, ljude i njihovo međudjelovanje;

“Utjecaj na okolinu” označava svaku posljedicu koju planirana aktivnost izazove na okolinu, uključujući ljudsko zdravlje i sigurnost, biljni i životinjski svijet, tlo, vodu, zrak, klimu, krajolik i povijesne spomenike ili druge građevinske objekte, ili međusobno djelovanje tih činilaca; to također uključuje posljedice na kulturno nasljeđe ili društveno-ekonomske uvjete koji proizlaze iz promjena tih činilaca

9. Reference

- *OKVIRNA VODOPRIVREDNA OSNOVA BOSNE I HERCEGOVINE*, Javno vodoprivredno preduzeće "Vodoprivreda Bosne i Hercegovine" Sarajevo i Zavod za vodoprivredu Sarajevo, 1994. godina
- *UPRAVLJANJE VODAMA*, Predavanja na postdiplomskom studiju, Tarik Kupusović u saradnji sa postdiplomcima, Institut za hidrotehniku Građevinskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, 1999-2000
- *PRIRUČNIK ZA PRAKTIČNU PRIMJENU AARHUSKE KONVENCIJE U BIH*, REC 2003
- *LEAP (LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN) SKRAĆENA VERZIJA*, OPŠTINA DOBOJ, 2005
- *PRIRUČNIK ZA UČEŠĆE JAVNOSTI U ODLUČIVANJU O ŽIVOTNOJ SREDINI*, REC YU, 2000
- *DEKLARACIJA O ZAŠTITI RIJEKE TARE*, Skupština Republike Crne Gore, izvor www.ngo-most.org
- *ISTRAŽIVANJE STANJA UČEŠĆA GRAĐANA U PROCESIMA DONOŠENJA ODLUKA U BIH*, CCI 2005

- *LEKSIKON OKOLINE/OKOLIŠA/ŽIVOTNE SREDINE, A.Knežević, J.Čomić*
- *ZAKON O ZAŠTITI OKOLIŠA FBIH*
- *ZAKON O ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE RS*
- *ZAKON O SLOBODI PRISTUPA INFORMACIJAMA U BIH*
- *ZAKON O VODAMA RS*